

Waar blijft de brasem?

Tekst: Bas Paternotte

Fotografie: Marius Holdermans,
Michel Roggo en
Sportvisserij Nederland

Brasem is een veelbesproken vis. Voor veel hengelaars is en blijft *Abramis brama* de belangrijkste soort. Beroepsvissers verdienen in de winter een goede boterham met het vangen van brasem. Sommige waterbeheerders zien de brasem daarentegen liever gaan dan komen en beschouwen verbraseming als groot milieuprobleem. Tijdens visserijkundige onderzoeken wordt echter steeds minder brasem gevangen en jonge brasem lijkt in veel wateren zelfs te zijn verdwenen. Het begint er op te lijken dat deze kenmerkende vissoort in het verdomhoekje raakt. Plus: een onthullend rapport van LNV.

Door de verrijking van het binnenwater met fosfaten uit wasmiddelen en de landbouw verdwijnen begin jaren '70 van de vorige eeuw de waterplanten uit veel plassen en meren. Vervolgens worden deze wateren vertroebeld door een overmaat aan algen. Tegelijkertijd holt de snoekstand hard achteruit. De brasem lijkt hier als enige van te profiteren, want in veel wateren neemt de brasemstand exponentieel toe. Een verschijnsel dat al snel 'verbraseming' wordt genoemd. Regelmatig verschijnen er rapporten en artikelen waarin deze vissoort zelfs de schuld krijgt van de algensoep en gaan er steeds meer stemmen op om deze vis 'op te ruimen'. Dit resulteert in grootschalige afvingingen waarin wordt gestreefd om meer dan 80 % van de brasem te verwijderen. Halverwege de jaren '80 lijkt Actief Biologisch Beheer (ABB) een panacee te worden voor de algenproblematiek.

Brasem in de beklagenbank

Is brasem terecht in de beklagenbank terechtgekomen? Ja, maar ten onrechte. Eutrofiëring is de eigenlijke oorzaak van de grote hoeveelheid brasem die zich in ons land ophoudt. Wanneer een water door omstandigheden (te) voedselrijk wordt (door bijvoorbeeld overbemesting) komen er meer waterplanten. Voor bijvoorbeeld de snoek een geweldige leefomgeving. Daarnaast ontstaat er meer zoöplankton dat vervolgens leeft op de in het water aanwezige algen. Het water wordt daardoor helderder en alles leeft, zwemt en groeit weelderig. Ook de brasem pikt hier een graantje van mee. Maar dan komt het omslagpunt. De waterplanten groeien in zulke hoeveelheden zodat zij zichzelf in de schaduw zetten. Gevolg: verminderde groei. De nutriënten (fosfor en stikstof uit bijvoorbeeld kunstmest) worden minder opgenomen waardoor de algen de vrije hand krijgen. Hierdoor wordt het water troebel en verdwijnen de waterplanten. De brasem gedijt goed onder deze omstandigheden, de andere vissoorten komen in de verdrukking. Snoeken kunnen zich niet meer verschuilen en worden opgegeten door grotere exemplaren. Vervolgens treedt verbraseming op: de brasemstand neemt alleen maar toe. Daarmee snijdt zelfs

de brasem zichzelf in de kieuwen, omdat er meer brasems zijn, is er steeds minder voedsel te vinden. Grote brasems woelen de bodem om op zoek naar voedsel zodat nog meer fosfor in het water terecht komt. Wateren zoals het Volkerak-Zoommeer, de Veluwerandmeren en de Vinkeveense plassen zijn of waren voorbeelden van een dergelijk verstoord ecosysteem. Door het terugdringen van de fosfaatvervuiling (denk aan het gebruik van fosfaatvrije wasmiddelen, het terugdringen van de vervuiling uit de landbouw en het verwijderen van fosfaten in rioolwaterzuiveringen, zijn veel wateren weer helder geworden.

Zo is het natuurlijk evenwicht in de Veluwe randmeren grotendeels hersteld (in 28 jaar, mind you) door het doorspoelen met fosfaatarm polderwater via de waterzuiveringsinstallatie van Harderwijk. En inderdaad: een stevige brasembeving. Begin jaren negentig herstelde de populatie driehoeksmossels zich, evenals de baars en de blankvoorn. Het is dus zaak te kijken naar oorzaak en gevolg. Verbraseming ontstaat dus niet omdat de brasem er opeens zoveel zin in heeft. Het proces is een gevolg van een verkeerde chemische samenstelling van het water. Een brasemprobleem oplossen door een intensievere bevissing levert wellicht een bijdrage aan het herstel van het ecosysteem, maar kan nooit een methode op zichzelf zijn. De vraag is overigens of het moreel verantwoord is een vissoort te ruimen puur en alleen om het water (wat) helderder te maken. Hoe zouden we reageren wanneer we 80 % van de Nederlandse konijnenpopulatie om zeep helpen met als enige doel het verschromen van natuurgebieden?

Zegenvisserij

Door de beroepsvisserij wordt op grote schaal met sleepnetten, zegens genoemd, op brasem gevestigd. Hierbij worden soms netten van anderhalve kilometer lang ingezet. Opvallend is dat deze zegenvisserijen niet of nauwelijks worden gemonitord. Vooral op de grote wateren wordt door de beroepsvisserij gericht op brasem gevestigd. Zo mag op de randmeren jaarlijks ca 300.000 kilo brasem worden gevestigd. Ook op het al zwaar overbeviste IJssel- en Markermeer wordt steeds intensiever op brasem gevestigd. Naast de visserij met zegens

De brasem wordt zwaar belaagd.

België en de brasem

Volgens beroepsvisser Gerard Manshanden wordt brasem de laatste jaren steeds meer als consumptievis gevangen. Dit omdat de brasemstand in veel grote wateren zo is afgenomen dat het alleen nog maar lonend is met kieuwnetten te vissen, een methode waarbij de vis zodanig wordt beschadigd dat ze niet meer levend is te verhandelen. Hoewel de visserij op handelspootvis sterk is afgenomen, wordt er nog steeds met de zegen gevist op brasem die vervolgens verdwijnt naar de in schatting 3000 Belgische visputten. Afgevraagd kan worden of deze vorm van hengelen ethisch door de beugel kan. De bezetting op deze putjes is vaak zodanig hoog dat de beheerders elke dag de van ellende gestorven vissen op moeten ruimen. Op deze internationale handel is geen enkele controle en het risico van het verslepen van visziekten ligt daarmee op de loer. Ook wordt het water van de vijvers doorgepompt waardoor het organische vervuilde slib op de omliggende landerijen en in het

grondwater terechtkomt. Visputten die in overstromingsgebieden liggen vormen daarmee een potentieel gevaar voor het milieu. Volgens het Vlaamse Vereniging van Hengelsportverbonden, de VVHV wil de Belgische overheid paal en perk stellen aan de wildgroei van visputten en heeft verregaande maatregelen in werking gezet. De Vlaamse overheid heeft eind 2006 inmiddels de helft van de visputten opgekocht, mede om een eind te maken aan de schrijnende omstandigheden. Dit kan omdat zij het eerste kooprecht heeft wanneer een eigenaar zijn visput wil verkopen. Een kwestie die overigens tot veel beroering heeft geleid onder de Belgische sportvissers.

Richard van den Broeck, Belgisch sportvisser en auteur van het sportvissersmagazine Beet, denkt echter niet dat de problematiek moet worden overdreven. "Vroeger kon alles in België, tot open riolen aan toe. Maar die tijd is voorbij. Er zijn inderdaad visputten zo groot als een voetbalveld die volgestort

worden met vier ton brasem. Maar dat zijn uitzonderingen. Van den Broeck wijst er op dat het ook in het belang van de Belgische visputten is om hun zaken op orde te hebben: "De brasem wordt namelijk duurder en duurder." De meeste putjes hebben hun maatregelen genomen zoals het verstrekken van bewaarnetten die op het terrein moeten blijven om ziektes tegen te gaan. Daarnaast ziet Van den Broeck de tendens dat de Belgen steeds meer karpert uitzetten: "Dat is een taaiere soort natuurlijk. Ook is de Vlaamse overheid de overbesteding veroorzaakt door de grote varkensstapel effectief aan het aanpakken. Maar de belangrijkste link tussen België en Nederland is de export. Een gegeven dat zowel de Belgische als Nederlandse sportvisser opvalt. Van den Broeck: "Bij wedstrijden hier komen veel Hollanders. En het valt ze altijd op hoeveel brasem wij hier hebben. En als ik kijk naar Nederlandse wedstrijdverslagen zie ik dat jullie in een spiraal zitten. Omlaag welteverstaan."

wordt er ook in toenemende mate met grofmazige kieuwnetten gevestigd. Niet bekend is om welke hoeveelheden het hier gaat, maar er mag worden verondersteld dat deze hoeveelheden het quotum van de randmeren vele malen overstijgt. Cijfers zijn gewoonweg niet bekend en er bestaat nauwelijks enige vorm van regulering. Voor het ministerie van LNV als verantwoordelijk visrechtgebende lijkt hier een rol weggelegd. Maar uit het verleden weten we dat het ministerie op dit gebied nooit zo krachtadig opereert. IMARES schrijft dan ook consequent in haar jaarrapporten voor LNV over het IJssel- en Markermeer: "De omvang van de levend gevangen en verhandelde zegenvisserij op brasem is slechts bij grove benadering bekend." Een ongekende situatie in dit verder soms zo overgereguleerde land.

Hoe nu verder?

Een eenduidige visie op de toekomst van de brasem is vooralsnog niet tot stand gekomen. Het zou voor alle partijen goed zijn de brasem te aanvaarden als een Hollandse vis die gewoon in de Nederlandse wateren thuishoort. Het is inmiddels evident dat het uitzetten van handelspootvis kan leiden tot het uitbreken van karperziektes. Recente voorbeelden hiervan zijn te vinden in Nederland, België en Groot-Brittannië. De 'visputten' in België geven ook nog eens een ethische exponent aan de discussie. Het is

stuitend dat enkele van deze vijvers zo vol gegooid worden dat 's morgens eerst de dode vissen met het schepnet moeten worden verwijderd alvorens de sportvisser zijn hengel uit kan gooien. Het Veluwemeer en het doorspoelen met

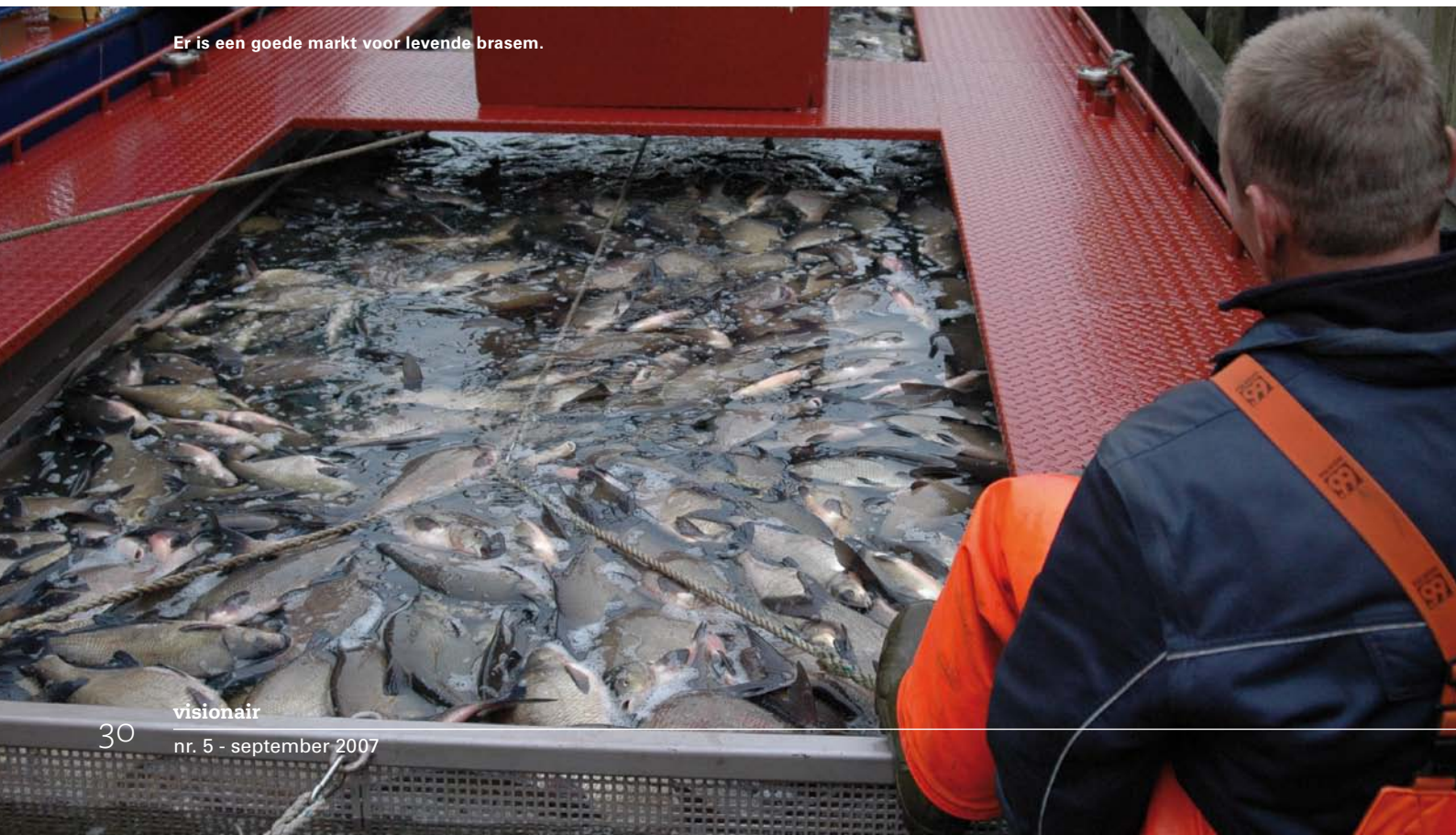
fosfaat-arm water heeft aangetoond dat alléén brasemvisserij niet de oplossing is. De belangen zijn verschillend. De sportvisser wil lekker brasems vangen en waterbeheerders willen van de brasem af. Daar tussendoor loopt een verantwoordelijke overheid die steken laat vallen met als belangrijkste voorbeeld de niet-gereguleerde zegenvisserij. Maar ook op het gebied van het terug-

dringen van de fosfaatbelasting worden de KRW-doelen niet gehaald.

In een in april uitgekomen rapport (zie kader) van LNV over het Nederlandse landschap valt, verstoep tussen de regels, te lezen hoe het ministerie in 2007 werkelijk denkt over de brasem: de brasem is slecht voor het milieu en levert te weinig euro's op. En die houding is slecht nieuws voor de sportvisserij en niet te vergeten de brasem zelf. Wellicht dat het tijd wordt dat alle belanghebbenden –beroepsvissers, verantwoordelijke overheden en sportvissers– eens langdurig om de tafel gaan zitten en de toekomst van de brasem en de kwaliteit van het water onderwerp maken van een uitgebreide discussie. Visstandbeheerscommissies lijken hiervoor de juiste plek. **V**

Hoe zouden we reageren wanneer we 80 % van de Nederlandse konijnenpopulatie om zeep helpen met als enige doel het verschrallen van natuurgebieden?

Er is een goede markt voor levende brasem.

Hoe LNV werkelijk denkt over de brasem in het rapport 'Investeren in het Nederlandse landschap'.

"Bij een afname van stikstof (N) en fosfaat (P) in het oppervlaktewater zouden daarnaast de waterlopen in potentie heldere en plantenrijke waterlopen kunnen zijn met andere dominantieverhoudingen in de visstand. Het is dus niet zozeer dat er totaal andere soorten gaan voorkomen, maar dat soorten die nu in de marge een bestaan vinden veel belangrijker worden, ten koste van de soorten die nu dominant zijn. Vissen die van plantenrijk water houden zullen dominanter worden, ten koste van soorten van kaal en troebel water. Dit betekent dat niet langer brasem en karper zullen domineren, maar soorten als blankvoorn, ruisvoorn, snoek en zeelt, naast kroeskaper, paling, vetje, kleine modderkruiper. Deze vissen leveren meer op dan de brasem en de karper waardoor de opbrengst voor de visserij potentieel toeneemt. Of het water daadwerkelijk helder en plantenrijk wordt, is overigens nog onzeker. De vissoorten die nu domineren kunnen het water effectief kaal en troebel houden, doordat ze sterk in de bodem woelen en zo plantengroei tegengaan. Actief ingrijpen in deze visstand kan nodig zijn."

Voor veel sportvissers is brasem de belangrijkste vissoort.

Wat zwemt er nu in het IJsselmeer?

Pos	38%
Brasem	19%
Baars	15%
Spiering	10%
Blankvoorn	10%
Snoekbaars	6%
Aal	1%

(Bron: RIVO/IMARES, 2005)

Bronnen:

'Van inzicht naar doorzicht', RIVM (2004), 'Jaarrapport Visonitoring IJsselmeer en Markermeer' RIVO/IMARES (2000 tot 2005), 'Verontreiniging met niet-afbreekbare polluenten', ECOLAS (Vlaanderen), Interim Visplan 2006 Zuidelijke randmeren, 'Investeren in het Nederlandse landschap', LNV (2007)

Brasem krijgt vaak de schuld van algenbloei

